

УДК 330.567.2

М.Г. Дмитренко, канд. екон. наук, проф., Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ОЩАДНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті обґрунтована необхідність формування на регіональному рівні політики залучення грошових заощаджень населення в організовані форми зберігання; визначено та систематизовано методологічні основи формування ощадної політики місцевими органами влади, розроблено базовий інструментарій її реалізації.

Ключові слова: грошові заощадження населення, ощадний потенціал населення, ощадна політика, регіональна ощадна політика.

Постановка проблеми. Ключовим завданням сучасних трансформацій в економіці України є перелом кризових явищ та створення ком-плексу умов для стабільного і збалансованого економічного зростання. Побудова міцної фінансової бази в регіонах передбачає необхідність формування регіональної політики в ощадній сфері. На сучасному етапі розвитку економіки в регіонах України вкрай необхідним є розроблення обґрунтованої стратегії із залучення заощаджень в організований процес збереження, нарощення і використання накопичених коштів з метою інтенсифікації розвитку регіонів. *Актуалізують* дану проблематику такі чинники:

- існування значного обсягу грошових заощаджень населення, що зосереджені в неорганізованих формах зберігання;
- недовіра населення до діяльності фінансово-кредитних установ;
- відсутність надійної системи економічної безпеки населення, що здійснює інвестиції;
- недосконалість існуючих інструментів фінансового ринку;
- переважання мотиву страхування при заощадженні коштів.

Основним інструментом реалізації такої стратегії та практичного застосування механізмів управління ощадним процесом має стати ощадна політика, а її сутністю - обґрунтований вибір пріоритетних способів і напрямків для залучення заощаджень населення в господарський обіг.

Сучасні тенденції формування заощаджень населення та вплив на них державної економічної політики відображені в дослідженнях вітчизняних вчених, серед яких вирізняються А. Базилюк, Д. Богиня, І. Бондар, А. Гальчинський, В. Геєць, Б. Кваснюк, А. Колот, Е. Лібанова, В. Мандибура, Б. Надточій, О. Новікова, Б. Панасюк, А. Савченко та ін. Водночас питання можливості залучення заощаджень населення в господарський оборот на рівні окремих регіонів і вплив на дані процеси місцевих органів влади недостатньо висвітлені в наукових працях.

Пріоритетну значущість для економіки України має розробка заходів щодо стимулювання населення до ощадно-інвестиційної діяльності, що й обумовило **мету даної статті**, яка полягає в обґрунтуванні методологічних основ формування ощадної політики в регіоні, її основних завдань, методів і способів реалізації.

Виклад основного матеріалу. Під час реалізації ощадної політики діяльність з виявлення ефективних напрямків для вкладення накопичених грошових коштів варто погоджувати з діяльністю, спрямованою на вирішення задачі посилення

інвестиційної привабливості регіону, що супроводжується підвищенням добробуту населення. Проблему залучення заощаджень населення в організований обіг ускладнює відсутність чіткої законодавчої бази з питань залучення коштів населення, а отже, і в цілому регіональної стратегії по активізації використання грошових заощаджень населення як джерел інвестиційних ресурсів регіональної економіки.

Таким чином, посилення інвестиційного фактора грошових заощаджень населення полягає не стільки в нарощуванні ощадного потенціалу населення, скільки в докорінній зміні його структури, актуалізуючи необхідність розробки теоретико-методологічних основ ощадної політики. Адже навіть наявні обсяги заощаджень є досить значними і становлять в середньому за останнє десятиліття 12,94 % всіх доходів населення (табл. 1).

Таблиця 1

Баланс доходів і витрат населення Черкаської області за 2001-2008 рр., млн. грн.*

Рік	2001	2005	2006	2007	2008	2009 ¹
Доходи						
Заробітна плата	1 551	3 513	4 465	5 961	7 891	7 938
Прибуток та змішаний дохід	766	1 342	1 600	2 287	3 176	3 315
Доходи від власності одержані	172	484	583	699	665	-
Соціальні допомоги та інші одержані	1 413	4 053	4 941	6 230	8 797	9 228
Усього доходів	3 902	9 392	11 589	15 177	20 529	21 266
Витрати						
Придбання товарів і послуг	3 087	6 980	9 227	12 510	16 618	17 414
Доходи від власності сплачені	2	69	148	285	475	-
Поточні податки та інші сплачені поточні	211	492	638	931	1 333	1 381
Усього витрат	3 300	7 541	10 013	13 726	18 426	18 795
Заощадження						
Нагромадження нефінансових	32	135	117	124	421	296
Приріст фінансових активів	570	1 716	1 459	1 327	1 682	1 637
Усього заощаджень	602	1 851	1 576	1 451	2 103	1 933
Питома вага заощаджень, %	15,43	19,71	13,60	9,56	10,24	9,09
Усього витрат і заощаджень	3 902	9 392	11 589	15 177	20 529	21 266

* Джерело: складено автором за даними Головного управління статистики у Черкаській області.

¹ Попередні дані.

Так, наприклад, у Черкаській області навіть у кризові 2008-2009 рр. заощадження населення становили 2 103 та 1 933 млн. грн. відповідно, або 10,24 та 9,09 % від загальних доходів домогосподарств.

Важливою умовою побудови ефективної ощадної політики в регіоні є можливість її зв'язку зі стратегічними цілями соціально-економічного розвитку регіону та суб'єктів господарювання, зокрема, який забезпечується включенням ощадної політики до загальної політики соціально-економічного розвитку регіону.

У реаліях сьогодення ефективній реалізації ощадної політики в регіонах України заважає ряд обмежень і вимог: обмеження, пов'язані з пріоритетами населення у розміщенні коштів; фінансові обмеження населення; вимоги місцевих бюджетів; вимоги соціально-економічного розвитку регіону; вимоги, пов'язані з недосконалістю інфраструктури фінансового ринку.

Важливо врахувати довгостроковий характер ощадної політики через таку обставину. На сьогоднішній день одним із основних обмежуючих факторів вкладення коштів в організовані форми збереження є відсутність довіри населення як до проведеної державної політики, так і до діяльності фінансових інститутів, а перебороти цей негативний бар'єр можливо лише в довгостроковому періоді.

Ощадна політика, спрямована на залучення наявних заощаджень населення в господарський обіг, має відповідати таким вимогам:

- цілеспрямованість, виражена у виборі та обґрунтуванні напрямків, що регулюють і стимулюють залучення наявних заощаджень в економічний оборот відповідно до кінцевої мети регіональної соціально-економічної політики;
- забезпечення економічної безпеки вкладених коштів у фінансово-кредитні установи шляхом створення ефективної системи гарантій;
- орієнтація на особливості диференціації населення за рівнем життя, врахування їхніх інтересів і сформованих переваг при розробці механізмів регулювання та регламентації процесу залучення заощаджень;
- чітке визначення та законодавче закріплення відповідальності між державою, фінансовими посередниками і населенням у процесі вибору способів і умов залучення заощаджень та їхнього використання як інвестиційних ресурсів;
- активна участь усіх суб'єктів ощадних відносин у визначенні найбільш ефективного варіанта залучення заощаджень;
- урахування регіональних характеристик при розробці і впровадженні конкретних напрямків інвестиційної складової заощаджень населення;
- пріоритетність, що виражається у визначенні напрямків для максимально сприятливого досягнення мети залучення заощаджень в організованій процес збільшення та використання. Обґрунтований вибір пріоритетів є найважливішою функцією управління заощадженнями населення.

Ефективність ощадної політики багато в чому залежить від правильності управлінських рішень, підвищення обґрунтованості яких забезпечує дотримання таких вимог: цільової орієнтації, аргументованості, законності, своєчасності, повноти та стислості формулювання прийнятого рішення.

З огляду на те, що політика визначається як "...обґрунтування цілей і задач стратегічного і тактичного характеру, визначення форм, методів, засобів їх досягнення у будь-якій сфері суспільного розвитку" [1, с. 31], є доцільним

розроблення засад регіональної ощадної політики, які мають включати такі елементи: основні цілі і задачі регулювання ощадного процесу, форми, методи та механізм його здійснення.

Основними цілями реалізації регіональної ощадної політики слід вважати такі: збереження та розвиток ощадного потенціалу населення; посилення інвестиційної спрямованості ощадної діяльності домогос-подарств, зростання кількості вкладників-інвесторів; підвищення добробуту населення; наповнення місцевих бюджетів регіону в результаті підвищення податкових надходжень за рахунок приватних інвестицій у реальний сектор економіки.

Кінцевою метою ощадної політики є активізація вкладення заощаджень в організовані форми зберігання, що супроводжується підвищенням добробуту населення. Ключові характеристики регіональної ощадної політики наведені на рис. 1.

Досягнення сформульованої мети регіональної ощадної політики обумовлює необхідність вирішення задач, спрямованих на:

- підвищення ефективності регіонального регулювання ощадного процесу;
- удосконалення правової бази діяльності фінансових структур;
- посилення координуючого впливу органів місцевої влади та управління на здійснення трансформації наявних заощаджень в організовані форми;
- виявлення потенційних резервів розширення форм і кількості організацій, покликаних акумулювати та інвестувати кошти населення;
- розробка й удосконалення пріоритетних з погляду населення напрямків для вкладення накопичених коштів;
- попередження негативних наслідків від розміщення особистих заощаджень в інвестиції;
- формування передумов для відновлення довіри населення до діяльності фінансових інститутів;
- забезпечення продуктивного інвестування залучених коштів;
- розробка програм і способів інвестування на регіональному рівні, що дозволяють забезпечити збереження, надійність і одержання стабільного доходу всім учасникам ощадних відносин.

Рис. 1. Основні характеристики регіональної ощадної політики

Найважливішою умовою практичного здійснення ощадної політики є розробка ефективних механізмів її реалізації, які сприятимуть максимально можливому залученню наявних заощаджень населення в економічний обіг. Серед визначальних вимог здійснення механізмів реалізації регіональної ощадної політики варто виділити:

- "баланс інтересів", що передбачає врахування інтересів основних учасників ощадних відносин;
- взаємозумовленість, що означає взаємозалежність стану ринку заощаджень і загальної соціально-економічної та політичної ситуації в країні і регіоні;
- захищеність від зловживань на фінансовому ринку, що являють собою потенційну загрозу інвестованим коштам населення;
- якість інвестиційного середовища, що означає гарантію повернення внесків населення, їх збільшення і забезпечення ефективної діяльності всіх сторін, що беруть участь в інвестиційно-ощадному процесі.

Система механізмів регіональної ощадної політики, що сприяє ефективному досягненню поставлених задач, має враховувати таке:

- оцінювання надійності вкладених коштів за напрямками інвестування;
- гарантії збереження вкладених коштів;
- забезпечення прибутковості внесків;
- зниження ризикованості роботи з коштами населення;
- податкове стимулювання господарюючих суб'єктів у залученні й ефективному використанні заощаджень населення.

Основними методами реалізації регіональної ощадної політики слід виділити правові, адміністративно-економічні, інституціональні, інформаційні, соціально-психологічні. Розглянемо їх докладніше.

1. Правові методи. Недостатня розробка правових методів регулювання ощадної сфери збільшує ступінь правового, економічного та політичного ризиків, коли вкладник-інвестор не має у своєму розпорядженні достатніх засобів захисту вкладених коштів.

Очевидно, що процес розробки правової бази, що включає прийняття й ефективне виконання нормативно-правових актів, має довгостроковий характер. Діяльність державних органів влади у сфері удосконалення правової бази ощадного процесу повинна здійснюватися за такими напрямками: нормотворчість; правова допомога організаціям, що акумулюють кошти населення; забезпечення правового захисту прав та інтересів дрібних інвесторів.

Суть правового регулювання полягає в стимулюванні організованого вкладення заощаджень і реалізації ощадної політики, створенні сприятливих умов на ринку і гарантій інвесторам, умов чесної і рівноправної конкуренції (публічно-правове регулювання); встановленні відповідних організаційно-правових форм вкладення накопичених ресурсів. Результатом правового регулювання має стати створення законодавчих основ функціонування організованого ринку приватних заощаджень, що є однією зі складових фінансового ринку, яке являє собою систему стійких економічних і організаційних відносин щодо операцій залучення заощаджень населення на умовах терміновості, платності і зворотності.

2. Адміністративно-економічні методи. Адміністративне регулювання ощадного процесу спирається на ряд методів, серед яких варто виділити такі, як заборона, дозвіл, примус і заохочення. У сучасних умовах розвитку ринку заощаджень адміністративно-економічне регулювання покликане здійснювати такі завдання:

- безперервний контроль за діяльністю організацій, що займаються залученням заощаджень населення;
- регулярний моніторинг ризиків і поділ відповідальності за їхні наслідки;
- орієнтація процесу залучення заощаджень на інвестування в реальний сектор регіональної економіки;
- пріоритет захисту всіх учасників ощадного процесу при розвитку системи регулювання ринку;
- впровадження механізмів податкового стимулювання господарюючих суб'єктів, що працюють з коштами населення.

3. Інституціональні методи. Інституціональне регулювання включає:

- удосконалення інфраструктурних організацій ринку заощаджень (системи фінансових інститутів), що акумулюють кошти населення й відповідають їхнім потребам і перевагам;
- формування нових організаційно-господарських структур, що залучають грошові кошти населення;
- розподіл обов'язків і повноважень щодо регулювання ощадної сфери;
- забезпечення контролю і нагляду за діяльністю учасників ринку, що залучають грошові кошти.

4. Інформаційні методи зобов'язані забезпечити всіх суб'єктів ощадного процесу (суб'єктів господарювання, населення і відповідні органи управління) систематизованими даними про стан ринку заощаджень, про маркетингові розробки, системою надання консалтингових послуг тощо.

Серед основних напрямків реалізації інформаційного методу варто виділити:

1. Інформаційне забезпечення. Надання населенню довідкових матеріалів, що розкривають основні аспекти в діяльності організацій, що залучають кошти населення, а саме: мінімальні суми вкладень, розмір винагороди, надбавок і знижок, періоди розміщення коштів, вимоги до оформлення і перелік документів для укладання договорів.

Доцільно розробити і поширювати на регулярній основі:

- інформаційну брошуру-довідник про діяльність регіональних фінансових структур і умови залучення коштів;
 - рекламні матеріали про проведення в регіоні великих інвестиційних проектів, що вимагають участі коштів населення;
 - видання, що докладно розкривають зміст механізму залучення коштів, напрямків їхнього інвестування в реальний сектор і результати впливу на розвиток регіону і добробут населення зокрема.
2. Аналітична підтримка. Підготовка періодичних оглядів про діяльність фінансових структур (щомісячні, щоквартальні, річні), оцінка ефективності роботи фінансово-кредитних установ за певний період, прогноз розвитку ситуації на ринку заощаджень.
 3. Консультації і навчання. Проведення консультацій з питань діяльності фінансово-кредитних установ, включаючи технологію інвестування коштів.
 4. Реклама. Розміщення в журналах і газетах реклами та публікацій, що розкривають і популяризують ідею вкладення коштів в організовані форми зберігання, розсилання реклами, розміщення банерної реклами, розсилання новин електронною поштою, розміщення рекламних матеріалів на сайті. Особливу увагу варто приділити розробці офіційного сайту, де необхідно розмістити таке: фінансовий калькулятор, за допомогою якого населення зможе розрахувати прибутковість вкладень у різні інвестиційні фонди, що працюють у даний час на регіональному ринку фінансових послуг; аналітичну інформацію про діяльність фінансових структур; прогнози розвитку інвестиційних фондів; коментарі експертів, зокрема й представників органів влади.

5. Соціально-психологічні методи. В умовах нестабільної економіки і високого ступеня недовіри населення до фінансово-кредитних установ і держави в цілому значну роль в управлінні ощадними процесами набувають соціально-психологічні методи, орієнтовані на "власників" заощаджень. Однак у даний час вони не знайшли широкого застосування в практиці залучення приватних заощаджень, що, на наш погляд, неприпустимо. Підвищена нестійкість макроекономічних індикаторів, нестійкий характер нормативної і законодавчої бази і, як наслідок, часті кризи визначають переважно негативне сприйняття організованого ринку заощаджень більшістю населення, що підвищує необхідність використання методів соціально-психологічної спрямованості, що сприяють усуненню пасивно-агресивної позиції населення до вкладення коштів. Застосування подібних методів особливо актуальне при введенні механізмів державних гарантій по поверненню вкладених коштів. Більш того, їхня реалізація повинна стати підготовчим етапом впровадження механізмів страхування внесків, а в наступному - необхідною ланкою ощадної політики, що вимагає постійного удосконалення і подальшого закріплення як необхідний елемент управління заощадженнями. Поширення серед широких верств населення принципів вигідності і надійності організованих вкладень і підвищення довіри населення до діяльності фінансових структур має стати головною метою соціально-психологічних методів, тісно пов'язаних з інформаційними методами управління.

У цілому зазначені методи тісно взаємодіють і утворюють єдину систему, а найбільший ефект від їхнього застосування може бути досягнутий тільки при правильному їхньому поєднанні. Недооцінка та ігнорування одного з них не сприяє забезпеченню ефективної реалізації ощадної політики, більш того, може призвести до негативних наслідків і прийняття необґрунтованих рішень.

Основними формами реалізації ощадної політики є прогнози і програми розвитку пріоритетних з погляду населення напрямків для вкладення накопичених коштів і цільові спеціальні програми, спрямовані на вирішення конкретних проблем структурних змін на ринку (наприклад, програма розвитку інфраструктури).

З метою підвищення ефективності регіональної ощадної політики є доцільним вирішення таких завдань:

- урахування змін зовнішнього середовища та максимальне сприяння їхньому поліпшенню. Керуючись прийнятими на державному рівні правовими нормами, місцеві органи влади повинні формувати власну позицію стосовно розвитку ощадного ринку (у частині розробки регіональних програм, проектів тощо) і всебічно сприяти її досягненню;
- популяризація організованих форм вкладення накопичених коштів серед населення і формування у всіх суб'єктів ринку заощаджень правильного усвідомлення їхньої ролі та функцій у розвитку економіки регіону;
- регламентація ощадної політики в концептуальних і програмних стратегічних документах регіонального рівня.

Висновки. Таким чином, під регіональною ощадною політикою слід мати на увазі систему економічної взаємодії основних господарюючих суб'єктів регіону: підприємств, фінансово-кредитних установ і місцевих органів влади - з приводу забезпечення найбільш ефективного залучення заощаджень населення в господарський оборот. При цьому поєднання організованих форм збереження заощаджень з інвестиційними мотивами слід розглядати як ключовий момент досягнення мети ефективного використання заощаджень і в інтересах власників коштів, і для розвитку економіки регіону. Регіональна ощадна політика має бути, з одного боку, складовою ланкою інвестиційної політики, а з іншого боку - джерелом самодостатнього механізму для прийняття діючих рішень з питань залучення заощаджень населення в господарський оборот.

Список літератури

1. Зайчикова, В. Фінансова регіональна політика держави [Текст] / В. Зайчикова // Фінанси України. - 2005. - № 6. - С. 29-35.
2. Черкаська область у 2008 році [Текст] : статистичний щорічник. - Черкаси / Головне управління статистики у Черкаській області, 2009. - 746 с.

Summary

The necessity of regional level formation of the policy of attracting financial savings of population in the organized storage forms is proved; methodological principles of savings policy forming by local authorities are determined and systematized; the basic tools of its implementation are worked out.

Отримано 08.09.2010

Дмитренко М.Г. Формування та реалізація регіональної ощадної політики / М.Г. Дмитренко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2010. - Вип. 29. - С. 13-23.